

Aussisuomesta meän kieleen

Juhlasymposio, Tukholman yliopisto, suomen kielen laitos, 19.–20.9.1990.

Sen kunniaksi, että suomen kieltä on opetettu 60 vuotta Tukholman yliopistossa ja että alan professorin siellä täytti 25 vuotta, järjesti suomen kielen laitos juhlasymposion. Tärkeänä vaikuttajana Tukholman yliopiston suomen kielen professuurin ja varsinaisen laitoksen perustamiseen 1960-luvulla oli professori Pertti Virtaranta Helsingin yliopistosta. Kiitokseksi hänen työstään Tukholman yliopisto vihki hänet kunniatohtorikseen 21.9.1990.

Symposion teemaksi oli valittu ”Finska varieteter utanför Finland”. Akateemikko Virtaranta on tutkinut ja johtanut tutkimushankkeita, jotka liittyvät useisiin symposiossa käsiteltyihin aiheisiin. Teema sopii myös laitoksen työkenttään hyvin. Onhan suomen kielen käyttäjien määrä Ruotsissa ja muutamassa muussakin maassa moninkertaistunut viime 60 vuoden aikana. Suomen kieli on uudessa ympäristössään muuttunut, ja voidaan hyvin puhua suomen kielen muunnoksista eri puolilla maailmaa. Monelle alan tutkijalle symposio oli ensimmäinen tilaisuus tavata samankaltaisia asioita pohtivia kollegoita.

Frescatin mäelle yliopiston suojiin oli kokoonnut kuutisenkymmentä siirtolaiskielten tutkijaa pääasiassa Ruotsista ja Suomesta. Symposion avasi Tukholman yliopiston rehtori Inge Jonsson. Hän ilmaisi tyytyväisyytensä suomen kielen laitoksen toimintaan ja siihen, että laitos oltuaan muutaman vuoden ilman vakinaista johtajaa vihdoin viime vuonna sai sellaisen professori Erling Wandesta. Avauspuheenvuorot käyttivätkin seuraavaksi professori Wande ja Suomen suurlähettiläs Björn Olof Alholm.

Symposion esitelmien aiheet vaihtelivat australiansuomesta karjalan kautta vermlannin- ja tornionjokilaaksonsuomeen. Esitelmistä valtaosa käsittelee Ruotsissa käytettävää suomea. Leena Huss Upsalasta tutkii suomea toisena äidinkielenään puhuvia lapsia. Hän on seurannut heidän ruotsin ja suomen kielensä kehittymistä lasten ollessa 2–3-vuotiaita ja huomannut mm. ettei toisen kielen muuttuminen pääkieleksi ole aina tasainen ja itsestään selvä prosessi, vaan on kausia, jolloin lapsi haluaa keskittyä vain jompaan kumpaan kieleen. Tukholman yliopiston kaksikielisyyden tutkimuskeskuksessa (Centrum för tvåspråkighetsforskning) on myös meneillään ruotsinsuomalaisen lasten kaksikielisyydetutkimus, jossa mukana on jo kouluikäisiä lapsia. Hanketta esittelivät Päivi Juvonen ja Åke Viberg.

Kuvassa vasemmalla vastapromovoitu kunniatohtori Pertti Virtaranta, keskellä FT Ingrid Almqvist, oikealla prof. Erling Wande.

Göteborgin yliopistossa tutkitaan ruotsinkielisten lekseemien mukaanoitoa siirtolaisten äidinkielen, suomeen ja englanttiin. Tässä tutkimuksessaan Paula Andersson ja Sally Boyd ovat huomanneet mm. että suomalaiset mukauttavat lekseemit helposti kieleensä, kun taas amerikkalaiset ovat herkempiä koodinvaihtoon. Maija Kalin Jyväskylän yliopistosta tutkii puolestaan omistussuhteiden häviämistä ruotsinsuomesta. Maija-Liisa Jokinen Upsalasta lähestyi suomea ja ruotsia kirjallisuuden näkökulmasta: ruotsinsuomalaisen kirjailijan Suomesta lähtiessä pakkaama laukku, sanainen arku, ei olekaan käyttökelpoinen uudessa ympäristössä. Mukana on liikaa ja liian vähän, jotakin täytyy valtaakin. Miten laukku ja sen kantaja kestävät tämän myllerryksen?

Kolmessa esitelmässä keskityttiin kalottialueen suomeen. Irene Andreassen Altasta kertoi kveenin kalastussanastosta ja Birger Winsa Uumajan yliopistosta esitteli väitöskirjatyötään. Hän on kerännyt tornionjokilaaksosuomen itäsuomalaisista sanastoa ja pohtii alueen asutushistoriaa siellä puhuttujen ja puhuttavien kielimuotojen pohjalta. Heikki Paunonen Tampereen yliopistosta kertoi koko kalottialueen suomen murteista ja niissä esiintyvistä arkaaisista piirteistä.

Keskustelu itäisten murteiden ekspansiosta jatkui. Riitta Taipale-Miesmaa Tukholman yliopistosta tekee tutkimusta savolaispohjaisesta vermlanninsuomesta. Symposium yhteydessä nähtiin myös vermlanninsuomalaisista kulttuuria esittelevä filmi "Mutti-folket". Filmin esitteli sen teossa mukana ollut Pertti Virtaranta. Hän kertoi osanottajille lisäksi suomen kielestä Neuvostoliitossa. Suomen kielen puhujilla tarkoitetaan tällöin lähinnä inkerinsuomalaisia. Itä-Suomessa, enimmäkseen Karjalan kannaksella, puhutut savolais- ja karjalaismurteet ovat eri inkeriläismurteiden pohjana. Inkerinsuomalaisia on nykyisten tilastojen mukaan Virossa 16 700, Neuvosto-Karjalassa 18 400, Leningradissa 4 500 ja Inkerinmaalla sekä muualla Neuvostoliitossa 37 700. Vireintä suomen kielen käyttö on Neuvosto-Karjalassa, jossa mm. kymmenkunta kirjailijaa kirjoittaa suomeksi. Kar-

jalan kielen asemasta Neuvostoliitossa kertoi symposiumissa Raija Pyöli Lahdesta.

Suomen ja kaukaisempien kielten kohtaamista tarkasteltiin kolmessa esitelmässä. Jocelyne Fernandez-Vest Pariisista kertoi työn alla olevasta suomen ja ranskan kontrastiivisesta diskursianalyysistä. Pertti Virtaranta on vuodesta 1986 johtanut amerikan- ja australiansuomen tutkimushanketta. Hankkeen australiansuomen osuudesta on vastannut Hannele Hentula ja hänen tutkimustaan, lähinnä australiansuomen sanastoa, aussiosiosiossi ('australialainen', engl. Aussie) -varianteista kanistamiseen (kanistaa = pyydystää kaneja; vrt. metsästä, kalastaa jne.) esitteli Hannele Jönsson-Korhola. Hän esitteli myös hankkeeseen liittyvää omaa tutkimustaan amerikkansuomen syntaksista.

Symposiumissa tulivat esille myös Tukholman yliopiston suomen kielen laitoksen omat tutkimushankkeet. Siellä tehdään, tai ollaan mukana tekemässä, monenlaista kontrastiivista suomen ja ruotsin välistä tutkimusta. Kahden sukupolven kielenkäyttöä ja asennoita sekä suomen että ruotsin osalta tutkitaan yhdessä Upsalan yliopiston kanssa. Yhteinen pohjoismainen hanke on neuvottelukielen ja -tilanteen tutkiminen, jossa verrataan neuvottelutapoja ja -strategioita sekä neuvottelijoitten arvioita toisistaan. Sosiolingvistiikkaan liittyy myös tulkin toimintaan kohdistuva tutkimus. Siinä tarkkaillaan suomen- ja ruotsinkielisen tulkauksen perillemenoja eri kontaktitilanteissa: lääkärin vastaanotolla, äitiysneuvolassa, oikeudenkäynnin yhteydessä ja poliisikuulustelussa. Toinen tulkauksen tutkimus on tekstiingvististen mallien etsiminen suomen ja ruotsin välisestä simultaanitulkauksesta. Suunnitteilla on lisäksi Tampereen ja Tukholman yliopiston suomen kielen laitosten yhteishanke, jossa kohteena on Tornionjokilaaksos suomen kielen ja kieliolejen muuttuminen 1960-luvulta lähtien: *Från torne-dalsfinska till "meän kieli"*.

Hannele Jönsson-Korhola

Kommentarer till artikeln "Finska krigsbarn – en kvalitativ studie" av Lillemor Lagnebro i Siirtolaisuus-Migration nr 2, 1990.

Kommentatorns bakgrund

Född 1929 i Åbo i finlandssvensk familj. Skickad tillsammans med drygt 1 år yngre system 1940 i stor barntransport per järnväg till Vindeln, Sverige. Största delen av kontingenten insjuknat i scharlakansfeber men därefter utspridda för ett antal månader till olika familjer eller andra ställen. Under tecknad till en stationsinspektorfamilj i Hällnäs, system till Umeå.

Synpunkter

Tagit del av artikeln, som jag funnit intressant och säkert värdefull i efterhand att notera, sett ur medicinsk och psykologisk synvinkel samt för framtiden vid ev. krissituationer. Den har dock fått en förvånansvärt negativ infallsvinkel med tanke på att Sverige erkänt förnämliga hjälpaktion i dåtida förhållanden och detta måste bedömas som en snabbinsats att hjälpa nödställda.

Man hade gärna sett en uppdelning enligt

● **Finländska barnens uppfostran (ca 8–15 åringar) och status under 30-talet**

Barns känsloförnimmelser i olika åldrar, föräldrars uppfostrarförhållanden i olika delar av ett fattigt Finland, allmän samhällsutveckling, våldshandlingar och t.ex. föräldrars alkoholmissbruk som inverkan på barns uppfostran borde penetreras som utgångspunkt. Språket hade och har en stor inverkan på klassindelning osv.

– Självt kom jag från en medelklass kontoristfamilj i en stor släkt med aktiv, got och tät sammanhållning oftast med barnen med. Svenska var släktens språk.

● **Verkliga krigsförhållandena i tätorter i Finland**

Åbo var en av de mest bombutsatta tätorterna, hela kvarter lades i aska, folk skadades och dog. Klara risker för bl.a. livsmedelsbrist förutsågs och ledde till ransonering i fattiga förhållanden. Att det då fanns personer med förstånd och ansvar beaktande dåtida samhällsförhållanden att fatta nödvändiga, snabba beslut (ovissa om framtiden) som hjälpaktioner till ett broderland kan vi idag skatta oss lyckliga över trots svårigheter för många barn då – liksom säkert också under lång tid senare för en del personer – detta oftast beroende på bar-

nets bakgrund och mottagarpartens omhändertagande och uppfostrarberedskap och -attityd.

– Vi bodde i centrala Åbo med de stora risker under krigstid som fanns. En möjlighet som rätt mycket utnyttjades var att komma ut till lugnare landsbygd, men här var ekonomiska och samhälleliga möjligheter begränsade, och barnen led möjligen det oaktat.

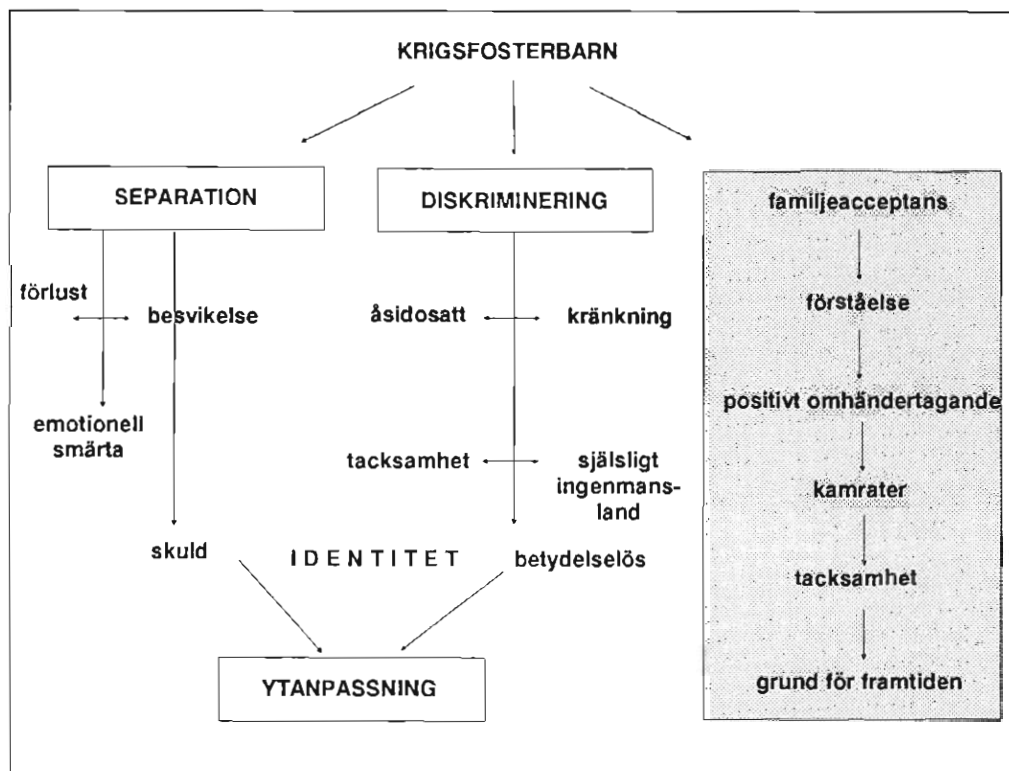
● **Mottagarlandets och -folkets beredskap och uppfostrarattityd**

Lätt i dag att med nutida utbildning och möjligheter se huru barnen borde omhändertagits. Men då var förhållandena annorlunda överallt; information, kommunikation och utbildning var bristfällig och ingen systematik i föräldrarskolning (annat än hemmalärd) och flyktingomhändertagande fanns. Säkert var en del barn mer eller mindre utstötta (liksom även i dag), i barnhem osv. utan kärlek från fosterföräldrar eller motsvarande. Men allt var inte sådant.

– Jag var i lycklig situation att komma till en familj som tog mycket väl hand om mig, gav vad jag erinrar mig värme, blev automatiskt en familjemedlem och med flera pojkvänner på orten idkande lekar, utfärder osv.

● **Krigsbarnens livsutveckling – upplevelser och hågkomster 40–50 år senare**

Klart är väl att speciellt under kristider och ännu icke långt skolade förhållanden barngrupper som kommer till barnhem och motsvarande eller till hem utan fosterhems riktiga uppfostringsattityd och föräldrarvärme känner sig isolerade och utstötta (speciellt om de ej kan språket), vilket ger sig olika uttryck ännu årtal, ja, årtionden senare. Från 30- och 40-talet med dåtida utbildning och förståelse för olika barns anpassningsmöjligheter kan man väl förstå ett större antal problemfall som lett till anpassningssvårigheter i samhället osv. Men det måste vara fel att dra alla över en kam, vilket jag även förstått av utlåtanden från Vindeln. Uttryck som "detta får inte hända igen" är beklämmande och måste stå för en minoritets uttryck för sitt misslyckande i livet. Det är en skam att i efterhand komma med ett sådant påståande mot ett generöst och varmt hjälpsamt Sverige. Att det sedan möjligen brast i organisationsförmåga, omhändertagande och samhällets uppföljning av uppfostrararbetet osv. kan förstås som en del av dåtida status och möjligheter. Till den enbart negativa figuren i Siirtolaisuus-Migration nr 3/1990 på sidan 17 skulle jag gärna se en mer objektiv helhetsbild av fenomenet och förlagsvis enligt följande:

– Egna erfarenheter från tiden som krigsbarn i Sverige är enbart positiva. Efter min examen i Finland arbetade jag under 60-talet i Sverige och tänkte ofta konstruktivt på de i mitt liv betydelsefulla tiderna 1940 i Sverige. Tyvärr kom jag ej tidigare att kontakta min fosterfamilj i Vindeln och Hällnäs, vilket jag nu senare ångrar. Ofta lär de ha diskuterat och frågat efter mig. Men 1985 skedde det och återseendet var från bägge sidor desto kärare – det var ett gripande möte. Jag och min familj har gästade dottern i huset med familj i Vindeln (föräldrarna numera avlidna), senast midsommaren 1990 och de har gästade oss i Jakobstad. Lyckan är fullkomlig!

– Att jag personligen ej tagit någon skada som krigsbarn vill jag bevisa genom de framgångar jag haft i arbetslivet och de otaliga engagemang i både Sverige och Finland inom olika idrottsföreningar, skolföreningar och branschorganisationer, varvid givetvis människokontakt och aktivitet spelar stor roll.

- Huru skulle hjälpaktioner för barn i eventuell krigstid skötas på 90-talet. Analys även ur psykologisk synvinkel.

Vid eventuellt krigsutbrott i nuläget t.ex. i Europa vore givetvis alla industriländer utrustade på ett helt annat sätt än på 40-talet för hjälpaktioner på olika sätt. Vid speciellt alarmerande förhållanden vore fortfarande riktiga att evakuera barn till hjälpande grannländer. Men på ett mera organiserat sätt innefattande olika kontrollfunktioner hos mottagarlandet så att barnen inlemmas i samhället och familjen, infoutbyte, språkkurser, skolning med dagens teknik osv. Och här skulle socialmyndigheter, lärarvetenskapen och psykologer ha en mycket värdefull roll att fylla till krigsbarns bästa. Vi kan väl inte låta barn gå under eller förstöras på grund av finländarens envishet och viss isolation, då grannländer sträcker fram sin hjälpande hand i nödläge.

Harry Wikman
Jakobstad